

5. РАДИОНИЦА: ПАРТИЦИПАЦИЈА (1)

ЦИЉ: упознавање ученика са појмом, нивоима и значајем партиципације.

ПОСТУПАК САЗНАВАЊА:

- представљање ученицима начина на које је партиципација заступљена у Конвенцији,
- стицање знања о томе да дете има право да изрази своје мишљење и да се оно узме у обзир у свим стварима које га се непосредно тичу;
- упознавање ученика са лествицом партиципације;
- упознавање са разликом између праве и квазипартиципације;
- упознавање са факторима у односу на које варира степен учешћа детета у конкретной ситуацији;
- упознавање са важношћу и значајем партиципације.

МАТЕРИЈАЛ: папири А4, лепак за сваку групу, Прилог 1 - облици партиципације, нерањирани, за сваку групу по један, Прилог 2 –рангирана лествица партиципације за наставника, Прилог 3 – изводи из *Извештаја о остваривању права детета у Републици Србији из угла деце и младих (Центар за права детета, 2013)*

ВРЕМЕНСКО ТРАЈАЊЕ:45минута

ТОК РАДИОНИЦЕ:

Корак 1 Наставник подсећа ученике на то да су сва права једнако важна, али да се четири уздижу на ниво принципа без чијег остварења није могуће у потпуности обезбедити ни остваривање других права.

Партиципација (учешће), односно члан 12 Конвенције: *Дете има право на слободно изражавање сопственог мишљења и право да се његово мишљење узме у обзир у свим стварима и поступцима који га се непосредно тичу у зависности од узраста детета, когнитивних, емоционалних, социјалних способности.*

Напомена за наставника: потребно је да овај члан Конвенције стоји исписан на папиру или на видео биму, или да ученици испред себе имају овај члан Конвенције записан.

Наставник пита децу како схватају ово право.

Корак 2 Ученици се деле у четири групе. Свака група добија комплет исечених картица Прилог 1 - облици партиципације и задатак да *рангирају ове облике учешћа деце у акцијама и другим активностима, тако што ће ранг 1 дати оном облику који по њиховом мишљењу осликава највећи степен учешћа деце у одлучивању, а ранг 9 оном облику који одражава најмањи степен учешћа детета.*

Корак 3 Излагање група. Навеликом флип-чарт папиру наставник је претходно уписао нивое партиципације.Једна по једна група излаже, наставник бележи рангове. Рангови су видљиви и лако су уочљиве разлике/сличности међу групама.

Ниво партиципације	Ранг I група	Ранг II група	Ранг III група	Ранг IV група
Деца покрећу и воде пројекат/акцију				
Иницијатива деце – одрасли помажу				
Одрасли покрећу – одлуке заједничке				
Консултовани и информисани				
Одабрани али информисани				
Квази представници				
Манипулација				
Декорација				
Неучествовање				

Наставник подстиче дискусију:

- Да ли има разлика међу вашим решењима?
- Где је сагласност између ваших решења највећа?
- Где су највећа неслагања?
- Образложити критеријуме којим сте се руководили приликом одређивања редоследа.

Подстаћи ученике да се сете једног примера праве партиципације и једног примера непожељног облика партиципације из свог живота. Следи размена у пленуму.

- Од чега све зависи колико је и када могуће да дете учествује у доношењу одлука и активностима које су за њих везане?
- Да ли увек постоји могућност да дете самостално одлучује?
- Од чега то све зависи?
- У којим ситуацијама је слобода одлучивања већа?
- Које су то ситуације када је утицај одраслих на одлуку већи?

Корак 4 Наставник даје повратну информацију, консултујући теоријски део приручника у делу који обрађује тему *партиципација*.

Напомена за наставника: наставник нарочито наглашава разлику између праве и квазипартиципације. Истиче да квазипартиципација (низак облик партиципације) заправо представља оне врсте одлучивања у којима дете није узето у обзир иако му се чини да јесте (дете декларативно учествује у процесу одлучивања, али не зна о чему може да одлучује а о чему не, уколико је мишљење детета одбијено, не зна због чега, итд.). Важно је истаћи да праву партиципацију од квазипартиципације раздваја недостатак информација о томе у којим областима дете може да доноси одлуке, у којим не; о томе да ли ће његова одлука бити директно спроведена у дело или подлеже даљој процени неке одрасле особе; уколико мишљење детета није прихваћено, важно је образложење због чега је тако учињено.

*Наставник помаже ученицима да схвате да партиципација почиње онда када је обезбеђена **ИНИЦИЈАЛНА ИНФОРМАЦИЈА** на основу које дете стиче могућност **ИЗБОРА**. Да бисмо уопште могли да говоримо да у одређеној ситуацији има учешћа, дете мора добити претходну информацију о томе о чему је реч, а оно тада одлучује да ли ће у томе да учествује или не.*

Наставник помаже ученицима да схвате да у свакодневном животу није могуће увек обезбедити потпуно равноправно учешће детета у одлучивању и активностима. То зависи од много фактора, као што су узраст детета (зрелост), околности у којима се одлука доноси, садржај (тема, предмет одлучивања и активности), интереси – права друге стране. Важно је да учесници схвате да сваки облик учешћа на свој начин јесте прихватљив, могућ и/или оправдан у датој ситуацији. Одлука/активност треба да буде прихватљива за обе стране.

Потом, пита ученике имају ли питања, коментара, недоумица. Уколико их имају, помаже им да их разреше.

Корак 5 Наставник упознаје ученике са мишљењима деце и младих у Србији о остварености права на партиципацију (прилог 3).

Задатак: „Треба да рангирате ове облике учешћа деце у акцијама и другим активностима, тако што ћете ранг 1 дати оном облику који по вашем мишљењу осликава највећи степен учешћа деце у одлучивању, а ранг 9 оном облику који одражава најмањи степен учешћа детета“.

Напомена за наставника: претходно исећи картице

Консултовани информисани – значи да је акцију планирао одрасли, консултовао је децу и мишљење деце се узима у обзир при свим одлукама.

Квазипредставници– описује ситуације када се од деце тражи да говоре на конференцијама или пред групом, али без могућности да нешто стварно науче о питању о ком се ради, односно без стварног консултовања са другом децом, коју формално представљају.

Манипулација – се догађа када одрасли користе децу за промоцију неке ствари коју они сматрају важним, али не помажу деци да ту ствар разумеју. Одрасли одлучују о томе шта ће да се ради, а затим питају децу да ли се слажу (при чему они морају да се сложе).

Иницијатива деце - одрасли помажу – деца покрећу и планирају акцију, али укључују одрасле као помоћ у остваривању циљева. Одрасли обезбеђују ресурсе и помажу деци да развију вештине потребне за извођење акције.

Деца покрећу и воде пројекат/акцију – деца самостално планирају и изводе акцију.

Декорација – јавља се када одрасли користе децу као украс, обично са циљем да произведу емоционалну реакцију код одраслих посматрача.

Одабрани али информисани – значи да о учешћу деце и акцији одлучује одрасли, али деца разумеју циљеве акције. Деца знају ко је одлучио о њиховом учешћу и зашто.

Одрасли покрећу-одлуке заједничке- акцију је планирао одрасли, али деца имају равноправну улогу у доношењу одлука. Одрасли и деца заједнички одлучују на принципу једнакости.

Неучествовање - деца су у потпуности игнорисана у свим одлукама и активностима.

Прилог 2 - Рангирана лествица партиципације за наставника (*лествицаРоџера Харта*)

Comment [J2]: Da bude na jednoj strani prilog

1 Деца покрећу и воде акцију – деца самостално планирају и изводе акцију.

Пример: деца одлучују да скупе новац у добротворне сврхе, потпуно самостално организују комплетну активност.

2 Иницијатива деце - одрасли помажу – деца покрећу и планирају акцију, али укључују одрасле као помоћ у остваривању циљева. Одрасли обезбеђују ресурсе и помажу деци да развију вештине потребне за извођење акције.

Пример: деца самостално покрећу питање одсуства било каквих ваншколских активности. Позивају директора и наставнике да заједно раде на том проблему.

3 Одрасли покрећу – одлуке заједничке – акцију је планирао одрасли, али деца имају равноправну улогу у доношењу одлука. Одрасли и деца заједнички одлучују на принципу једнакости.

Пример: родитељи одлучују да крене стан. Заједно са својом децом доносе одлуку о томе које је време свима подједнако одговарајуће за тај посао, бирају боје и договарају се око расподеле конкретних обавеза.

4 Консултовани и информисани – значи да је акцију планирао одрасли, али се мишљење деце узима у обзир при свим одлукама.

Пример: школа покреће пројекат преуређења дела школског дворишта у фискултурну салу. Позивају се ученици да дају своје предлоге и идејна решења. Школа, узимајући у обзир предлоге ученика, доноси коначну одлуку и информиса ученике о резултатима.

5 Одабрани али информисани – значи да о учешћу деце и акцији одлучује одрасли, али да деца разумеју циљеве акције. Деца знају ко је одлучио о њиховом учешћу и зашто.

Пример: школа је направила план програма рекреативних активности током зимског распуста у школи, а ученици су позвани да се укључе у складу са својим интересовањима.

6 Квазипредставници– описује ситуације када се од деце тражи да говоре на конференцијама или пред групом, али без могућности да нешто стварно науче о питању о ком се ради, односно без стварног консултовања са другом децом, коју формално представљају.

Пример: од деце се тражи да учествују на догађају на коме ће из свог угла представити како се остварују права детета. Пре самог догађаја деца су припремила свој говор, који су одрасли прегледали и у потпуности изменили.

7 Манипулација – догађа се када одрасли користе децу за промоцију неке ствари коју они сматрају важним, али не помажу деци да ту ствар разумеју. Одрасли одлучују шта ће да се ради, а затим питају децу да ли се слажу (при чему они морају да се сложе).

Пример: наставници поведу децу из школе да присуствују скупу неке политичке партије, где деца не знају где су и због чега пошла, или када родитељи планирају да се разведу, па питају децу шта она мисле: да ли треба да се разведу или не и сл.

8 Декорација – се јавља када одрасли користе децу као украс, обично са циљем да произведу емоционалну реакцију код одраслих посматрача.

Пример: деца у рекламама, поводом обележавања државног празника, свечано обучена деца машу промотивним материјалима, наступи деце познатих родитеља који су у функцији промоције родитеља.

9. Неучествовање - када су деца потпуно искључена из процеса доношења одлука, када одрасли доносе одлуке уместо њих и извршавају их не укључујући децу. Дакле, у оваквим ситуацијама деца су у потпуности игнорисана у свим одлукама и активностима.

Пример: када год родитељи о нечему одлучују, не питају ништа децу, нити траже да она нешто ураде.

Прилог 3 - Изводи из *Извештаја о остваривању права детета у Републици Србији из угла деце и младих* (Центар за права детета, 2013)

Остваривање права детета на партиципацију - најзначајнији резултати:

- Деци и младима је најважније да се њихово мишљење узме у обзир у породици (то је важно за 3/4 деце) и вршњачкој групи (важно за њих скоро 2/3).
- Деци и младима је најмање важно узимање у обзир њиховог мишљења у погледу стања у насељу (18%), држави (13%) и свету (10%).
- Више од 4/5 деце и младих каже да их, приликом доношења одлука у породици, увек или често питају за мишљење.
- 2/3 деце и младих је рекло да их нико до сада није питао за мишљење о питањима важним за живот у њиховим градовима и општинама.
- Најчешћи облик партиципације деце и младих на нивоу општине јесу анкете. Што су старији, нуди им се више прилика да учествују у општинским анкетама о разним питањима, па је ту могућност искористило близу две петине 17-годишњака.
- Прилику да своје мишљење кажу уживо на састанку са представницима општине имало је свега око 3% деце и младих.

Могућност реализације 2

(Преузето, преведено и модификовано из *Приручника за наставнике основних школа за интерактивни рад са дјецом у програму заштите права дјетета и превенције трговине дјецом*, Ђук-Миланков, Д., (2007): Save the Children UK, Програм за Црну Гору, Подгорица)

Корак 1 Наставник подсећа ученике на то да су сва права једнако важна, али да се четири уздижу на ниво принципа без чијег остварења није могуће у потпуности обезбедити ни остваривање других права.

Подсећа их да право на партиципацију (учешће), односно члан 12 Конвенције (*Дете има право на слободно изражавање сопственог мишљења и право да се његово мишљење узме у обзир у свим стварима и поступцима који га се непосредно тичу, у зависности од узраста детета, когнитивних, емоционалних, социјалних способности*) представља један од принципа.

Корак 2 Ученици добијају инструкцију да се сете догађаја из свог живота, када су приликом неког одлучивања о ствари која их се тиче били узети у обзир, када су учествовали у одлучивању (у оквиру породице, у школи,...). Нека га кратко забележе. Ради свако за себе. Нема размене.

Корак 3 Када су завршили, добијају инструкцију да се сете догађаја из свог живота када се одлучивало о некој ствари која укључује и њих, али они нису били узети у обзир. Забележе га. Ради свако за себе. Нема размене.

Корак 4 Ученици добијају инструкцију да размисле по чему знају да ли су били укључени у процес одлучивања или не (на пример, уколико родитељи размишљају о пресељењу, да ли је довољно да их питају за мишљење о томе да би имали доживљај да су укључени, или можда мисле да су укључени у одлучивање само ако одрасли ураде онако како деца желе, и сл.). Запишу шта је по њиховом мишљењу пресудно да би имали доживљај да су узети у обзир.

Када су завршили, размене критеријуме у својим групама. Запишу све критеријуме, као и аргументе због чега неко сматра да је одређени критеријум добар, или недовољан.

Корак 5 Групе излажу критеријуме и аргументе.
Наставник затим излаже лествицу партиципације Р.Харта (Прилог 2).

*Напомена за наставника: Сам термин „партиципација“ помените да се учесници и са њим упознају, али у раду користите термин учествовање у одлучивању. Термин квази-партиципација можете заменити описним одређењем, као што је на пример: оне врсте одлучивања у којима дете није узето у обзир иако му се чини да јесте. При излагању лествице, најбитније је да водитељ објасни разлику између квазипартиципације, и стварне партиципације, односно, да објасни критеријум стварне партиципације (**информисаност** детета: о томе у којим областима може да доноси одлуке, у којим не; о томе да ли ће његова одлука бити директно спроведена у дело или подлеже даљој процени неке одрасле особе; уколико мишљење детета није прихваћено, образложење због чега је тако учињено). Битно је нагласити и да стварна партиципација не искључује одрасле. Да тек стални контакт између детета и одраслог води дете ка пуној зрелости и самосталности (у смислу значаја искуства и знања одраслих, њихове помоћи у развоју мишљења детета, као што је помоћ у предвиђању могућих последица догађаја, и помоћи у достизању емотивне зрелости и сигурности у себе).
Наставник напомиње да у којој мери деца и млади могу да учествују у доношењу одређене одлуке, зависи пре свега од узраста детета, односно његових развојних могућности (дете од 12 година може да одлучује о стварима о којима не може дете од 5 година).*

Корак 6 Ученици се присећају примера партиципације из свог окружења, како пожељних, тако и непожељних.